

Uitbreiding van de landelijke floradatabank FlorBase, afname van witte hokken

Wout J. van der Slikke & Kees (C.)L.G. Groen

Inleiding

Het beheer van de landelijke floradatabank FlorBase¹ en de ondersteuning van de meeste vrijwilligersactiviteiten werd de afgelopen jaren voor een groot deel mogelijk gemaakt door financiële bijdragen vanuit drie Rijksdiensten, namelijk RIZA (V&W), LNV en RIVM. In deze bijdrage wordt verslag gedaan van de vorderingen rond de floradatabank in de afgelopen 3 jaar, met speciale aandacht voor de activiteiten van de floristen.

Nieuwe soorten in Nederland

Uit overzichten van de bijzondere vondsten in de afgelopen jaren^{2,3} blijkt telkens weer dat de flora voortdurend in beweging is. Soms worden soorten teruggevonden op plaatsen waar ze al lange tijd niet meer gezien waren. Soms duiken zeldzame soorten op onverwachte nieuwe plaatsen op. Regelmatig worden waarnemingen doorgegeven van soorten die niet tot onze inheemse flora worden gerekend.⁴ Exoten worden steeds vaker in Nederland aangetroffen en blijken zich steeds vaker te kunnen handhaven. Voorbeelden van nieuwkomers uit de afgelopen jaren zijn er van diverse biotopen: Hoge fijnstraal (*Coryza sumatrensis*) (rivierengebied en stedelijk gebied), Zuid-Afrikaanse gierst (*Panicum schinzii*) (akkers), Kransmuur (*Polygonum tetraphyllum*) (stedelijk gebied), Doorschijnend sterrenkroos (*Callitriche truncata*) (wateren in het deltagebied) en Knobbelklaverzuring (*Oxalis dillenii*) (o.a. rivierengebied).⁵ Met FlorBase is het mogelijk deze ontwikkelingen in de gaten te houden en zo de basis te leggen voor een regelmatige bijstelling van de standaardlijst van de Nederlandse wilde flora.⁶

Kwaliteitsverbetering gegevens

Jaarlijks worden enkele duizenden waarnemingen in de floradatabank gewijzigd. Het gaat daarbij om correcties in coördinaten, soorten en waarnemingsjaren. Vondsten worden uit de databank verwijderd indien alsnog gebleken is dat de determinatie onjuist was of dat zij ten onrechte aan de betreffende locatie waren toegeschreven. Hoewel het aantal correcties gering is ten opzichte van het aantal waarnemingen in FlorBase, is het belang van de correcties aanzienlijk omdat het veelal bijzondere soorten betreft. Ook wijzigingen in de taxonomische opvattingen hebben soms consequenties voor de floradatabank en de controleprogrammatuur.

Nieuwe waarnemingen

De activiteiten rond FlorBase hebben niet alleen geleid tot een kwalitatieve, maar vooral ook tot een flinke kwantitatieve verbetering van de landelijke floradatabank. In drie jaar tijd is FlorBase met bijna anderhalf miljoen waarnemingen uitgebreid, waarmee het totaal aantal vondsten is opgelopen tot ruim 8,8 miljoen. Door gerichte gegevensverzameling is er een stevige aanzet gegeven tot een betere landelijke

Witte Gebieden Plan, FLORON

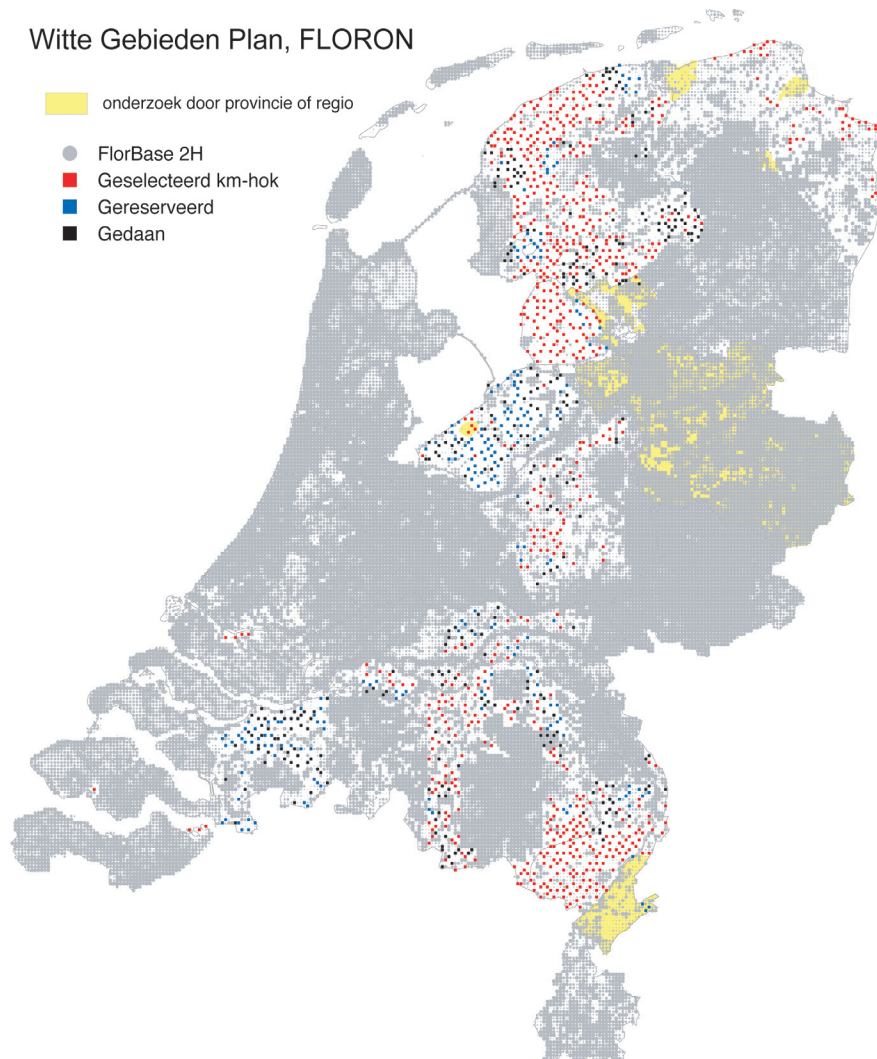


Fig. 1. Stand van zaken FLORON Witte Gebieden Plan na verwerking van de gegevens uit de eerste 2 jaar van het project (2000 en 2001).

FlorBase 2H

AANTAL SOORTEN

- 1 tot 25
- 26 tot 50
- 51 tot 100
- 101 tot 150
- 151 tot 200
- 201 tot 250
- 251 tot 300
- meer dan 300

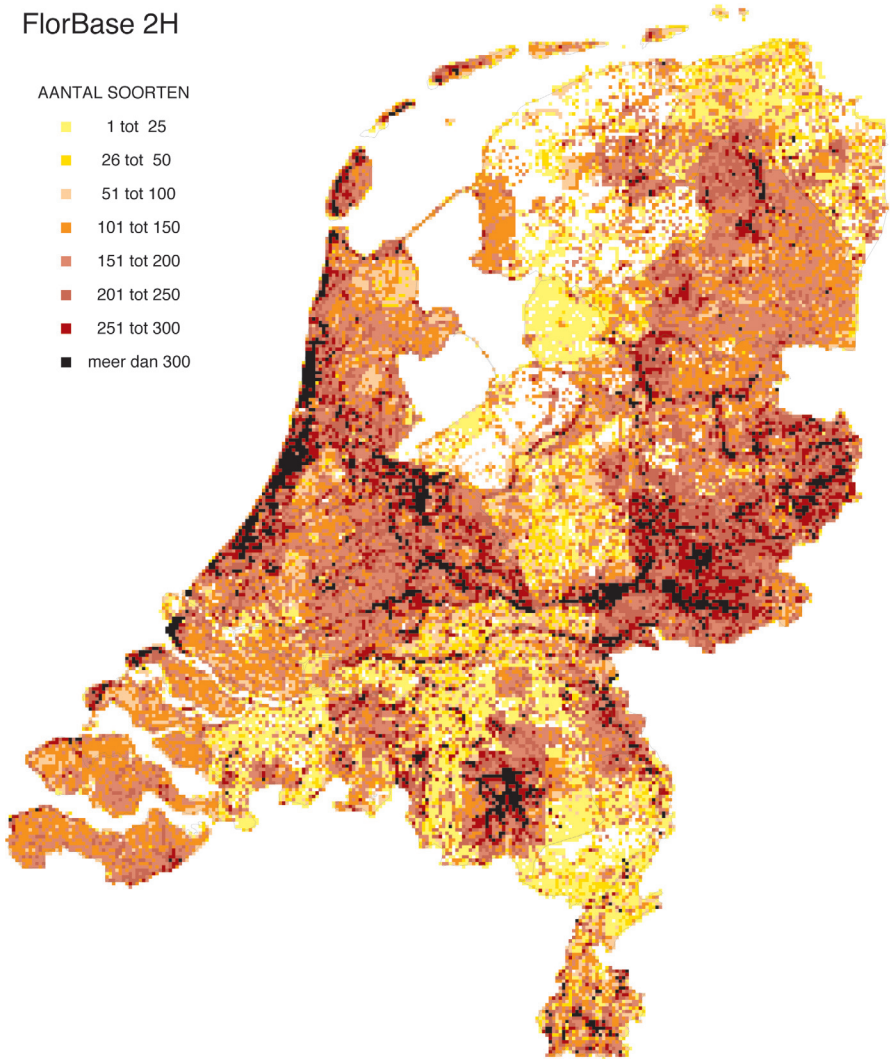


Fig. 2. Aantal soorten per kilometerhok volgens FlorBase-2H (1975–2001).

dekking van het bestand. Dat laatste is met de slogan ‘Naar een landsdekkend bestand’ met succes onder de floristen gelanceerd als het ‘Witte Gebieden Plan’ (WGP).⁷

Figuur 1 geeft de inventarisatiedichtheid van elk kilometerhok in Nederland volgens FlorBase-2H (1975–2001) weer. Hoe donkerder het hok, hoe meer soorten er sinds 1975 zijn aangetroffen. De inspanning van floristen die voor FLORON-projecten verspreid door het land inventarisaties verrichten valt in een landelijk beeld in eerste instantie moeilijk terug te zien. Toch nemen deze inventarisaties ruim de helft van de verzamelde gegevens voor hun rekening. Uit de figuur blijkt, dat de inspanningen van het Witte Gebieden Plan tot zichtbare resultaten leiden. Er begint zich een duidelijk stippenpatroon af te tekenen van goed geïnventariseerde (donkere) km-hokken die min of meer regelmatig verspreid liggen binnen de slecht onderzochte (lichtgekleurde) regio’s. De bijdrage van de diverse inventarisatiekampen in de afgelopen jaren is daarbij goed terug te zien.

Vergelijken we het kaartbeeld met de situatie van drie jaar geleden⁷, dan valt verder de toevoeging van een aantal regionale bestanden op. Het betreft met name gegevens uit het oosten van het land uit de provincies Drenthe, Gelderland (Achterhoek & Liemers) en Overijssel. Net als de provincies Zeeland, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht, waar uitgebreide provinciale karteringen in de jaren ‘80 werden uitgevoerd, is deze oostelijke regio nu min of meer vlakdekkend geïnventariseerd. Daarbij moet overigens worden opgemerkt dat de gegevens van de westelijke provincies inmiddels ten dele hun actualiteit beginnen te verliezen.⁸

Landelijke representativiteit vergroot

Het WGP draagt naar tevredenheid bij aan een landsdekkend florabestand. Van de geselecteerde hokken (Fig. 2, rood) is een groot aantal al onderzocht en opgenomen (zwart) of voor 2002–2004 (blauw) gereserveerd. De inventarisatiegegevens van 2002 worden op dit moment verwerkt en vallen dus buiten het overzicht. Ook de meeste reserveringen voor 2003 konden nog niet in de figuur worden opgenomen. Een bijgewerkte versie met de gegevens van 2002 is binnenkort op de website te verwachten (www.floron.nl). Uit de overzichtkaart van het WGP blijkt dat in elk geval West-Brabant en Flevoland hard op weg zijn de doelen van het WGP te realiseren. Ook in Oost-Brabant, Noord-Limburg, het land van Maas en Waal en het zuiden en oosten van Friesland worden flinke vorderingen geboekt. In Flevoland is de provincie bereid gevonden het WGP te ondersteunen. Hun bijdrage maakt het mogelijk een onkostenvergoeding te verstrekken aan floristen die hier een bijdrage aan het project leveren. In Groningen draagt de provincie bij door een deel van de capaciteit van betaalde veldmedewerkers op het witte gebied te richten.

Uit een analyse van de resultaten van 2000 en 2001 lijken we goed op weg de gestelde doelen te halen. In deze eerste twee jaar van het project werd meer dan 40% van de geselecteerde km-hokken onderzocht. Voortzetting van deze inspanning betekent dat we binnen de 5 jaar die we voor het project gesteld hebben, alle km-hokken uit de WGP-selectie gedaan krijgen. Daarmee zou eind 2004 de situatie bereikt worden dat van elk uurhok in Nederland sinds 1975 tenminste 5 km-hokken

onderzocht zijn, waarmee de landelijke representativiteit van FlorBase sterk is verbeterd ten opzichte van de situatie begin 2000. Toch zal het nog een hele opgave worden alle resterende WGP-hokken in de komende twee jaar te inventariseren, omdat deze voor een belangrijk deel geconcentreerd zijn in enkele dunbevolkte regio's als het Friese kleigebied, de Noordoostpolder en Midden-Limburg ten westen van de Maas.

Bijzondere vondsten in het witte gebied

Botanisch interessante gebieden kunnen doorgaans op meer belangstelling van floristen rekenen dan gebieden waar op plantengebied weinig spectaculairs te verwachten valt. Dat betekent echter niet, dat alle witte gebieden per definitie als saai kunnen worden bestempeld. Dat blijkt ook wel uit een analyse van de vondsten uit de witte hokken die in de eerste twee jaar van het WGP bezocht zijn. De inventarisaties leverden van maar liefst 110 soorten van de Rode Lijst 2000 in totaal 630 vondsten. De hoogste score wordt gehaald door een aantal soorten uit de categorie gevoelig (GE), met 20 tot 30 vondsten per soort. De lijst wordt aangevoerd door de volgende soorten: Kamgras (*Cynosurus cristatus*), Krabbenscheer (*Stratiotes aloides*), Gewone agrimonie (*Agrimonia eupatoria*), Wateraardbei (*Potentilla palustris*) en Kleine zonnedauw (*Drosera rotundifolia*). Maar ook soorten uit de Rode-Lijstcategorie ernstig bedreigd (EB) en bedreigd (BE) kunnen in een wit hok worden aangetroffen, zoals blijkt uit vondsten van Naakte lathyrus (*Lathyrus aphaca*), Stinkende kamille (*Anthemis cotula*), Duits viltkruid (*Filago vulgaris*), Wilde ridderspoor (*Consolida regalis*), Knikkend nagelkruid (*Geum rivale*) en Bolderik (*Agrostemma githago*). De vondsten van de drie laatstgenoemde soorten moeten overigens als antropogeen worden beschouwd.

Ook enkele soorten uit de categorie bedreigd (BE) werden op meerdere plaatsen aangetroffen. Het betreft Kleine wolfsmelk (*Euphorbia exigua*), Zeegerst (*Hordeum marinum*), Grote wolfsklauw (*Lycopodium clavatum*), Fraai hertshooi (*Hypericum pulchrum*), Betonie (*Stachys officinalis*) en Valkruid (*Arnica montana*).

Afronding van het WGP in een onzekere tijd

Inventariseren van witte hokken kan dus veel verrassende vondsten opleveren. We hopen dan ook dat we in staat worden gesteld de komende jaren met de inventarisaties door te gaan en zo de landelijke floradatabank verder aan te vullen. Zo zullen we nog meer zicht te krijgen op de ontwikkelingen in de Nederlandse wilde flora. Met ingang van het nieuwe jaar is er echter een vooralsnog onzekere situatie ontstaan. Aanvankelijk leek het er op dat de financiering van FlorBase de komende jaren geheel vanuit de gelden van het Nationaal Plan Verspreidingsonderzoek zou komen⁸, maar de uitwerking en effectuering van dit plan door het ministerie van LNV laat zo lang op zich wachten dat een dergelijke financiering eind 2002 niet aan de orde was. Ook het meest voor de hand liggende alternatief, voortzetting van de huidige overeenkomst met drie financiers, is nu onzeker doordat het ministerie van LNV sterk op natuurbeleid bezuinigt. We hopen dat de rijksoverheid op tijd haar verantwoordelijkheid voor een goede gegevensvoorziening op het gebied van

flora en fauna neemt en FLORON in staat stelt dit voor floristische gegevens te regelen. We willen echter geen seizoen verloren laten gaan en rekenen dus hoe dan ook graag weer op uw steun en medewerking aan de inventarisaties!

1. De landelijke floradatabank FlorBase bevat verspreidingsgegevens van vaatplanten op 1×1-km-hokniveau vanaf 1975. De gegevens zijn afkomstig van floristen, provincies, terreinbeheerders en onderzoeksinstellingen.
2. R. van der Meijden, W.J. Holverda & W.J. van der Slikke. 2001. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1999 en 2000. *Gorteria* 27: 121–132.
3. R. van der Meijden, W.J. Holverda & H. Duistermaat. 1999. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1997, 1998 en 1999. *Gorteria* 25: 117–136.
4. R. van der Meijden. 2001. Wachtkamersoorten: uw aanvullingen graag. *Gorteria* 27: 42–44.
5. De Nederlandse namen Hoge fijnstraal, Zuid-Afrikaanse gierst en Knobbeklaverzuring zijn voorlopig. Publicatie van de definitieve naamgeving wordt binnenkort in *Gorteria* voorzien.
6. R. van der Meijden, L. van Duuren & H. Duistermaat. 1996. Standaardlijst van de Nederlandse flora 1996. Overzicht van de wijzigingen sinds 1990. *Gorteria* 22: 1–5.
7. C.L.G. Groen & W.J. van der Slikke. 2000. Naar een landsdekkend Florabestand. *Gorteria* 26: 40–48.
8. W.J. van der Slikke & C.L.G. Groen. 2002. De landelijke floradatabank FlorBase en het Nationaal Plan Verspreidingsonderzoek. *Gorteria* 28: 36–40.

Veranderingen in het Landelijk Meetnet Flora-Aandachtsoorten

Arnout-Jan Rossenaar & Kees (C.)L.G. Groen

Inleiding

Nederland is een dichtbevolkt, klein land met een grote verscheidenheid aan biotopen. Ondanks de bevolkingsdichtheid is er een rijke flora. Dit is onder andere een gevolg van een vroege totstandkoming van natuurbescherming en natuurbeheer, waardoor veel bijzondere terreinen zijn gespaard. De druk op de ruimte neemt echter meer en meer toe. Als antwoord daarop heeft de rijksoverheid in 1990 het Natuurbeleidplan gepubliceerd, dat een offensieve strategie voor het natuurbeleid verwoordt. Er moet een Ecologische Hoofdstructuur (EHS) worden gerealiseerd, een netwerk van natuurgebieden en verbindingzones, waarin vóór 2018 alle bedreigde soorten een veilig onderkomen krijgen. Daarnaast worden Rode Lijsten opgesteld, die de bedreigingen van de biodiversiteit in beeld brengen en die een aanzet moeten leveren voor soortgericht beleid. Voor de vaatplanten is in 2000 het Basisrapport van de Rode Lijst gepubliceerd.¹ Van de 1490 soorten vaatplanten in ons land staan er 499 op de Rode Lijst. Dit is relatief meer dan in andere Europese landen en het laat zien dat onze rijke flora meer en meer onder grote druk staat.

Waarom een landelijk plantenmeetnet?

Het is nu onduidelijk of de EHS voorziet in het duurzaam veilig stellen van voldoende populaties van bedreigde soorten. Er zijn sterke aanwijzingen dat veel bedreigde plantensoorten ook in natuurgebieden nog steeds achteruit gaan. Het is bovendien